

DR INŻ. HORST ZIESING
Instytut Nauk Leśnych, Eberswalde (NRD)

20 lat współpracy ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych¹

20 лет сотрудничества лесных экономистов социалистических стран

Twenty years of the cooperation between forestry economists from socialistic countries

20 Jahre der Zusammenarbeit von Forstökonomien sozialistischer Länder

W październiku 1956 r. odbyła się w Berlinie II Konferencja Koordynacyjna badań naukowych w zakresie rolnictwa i leśnictwa krajów socjalistycznych. Na Konferencji tej zostały m. in. przedyskutowane i ustalone zasady współpracy w zakresie ekonomiki leśnictwa. W protokole końcowym Konferencji stwierdzono, że należy dążyć do stworzenia warunków, aby ośrodki nauki ekonomiki leśnictwa zaprzyjaźnionych krajów socjalistycznych mogły być informowane o prowadzonych pracach badawczych i osiągniętych rezultatach badawczych w sposób szybszy i pełniejszy niż na to pozwala zwykła wymiana publikacji.

W konsekwencji powyższej uchwały została zorganizowana w Instytucie Nauk Leśnych w Eberswalde (czerwiec 1958 r.) naukowa narada ekonomistów leśnych Czechosłowacji, Polski i Niemieckiej Republiki Demokratycznej. W stosunkowo nielicznym gronie ekonomistów leśnych, w skład którego wchodził m. in. prof. dr Fromer i prof. dr Molenda (PRL), prof. dr Sprock i inż. Čapek (CSRS) oraz prof. Melzer i prof. dr Kienitz (NRD), dokonano wymiany poglądów i przedyskutowano zagadnienia dotyczące problematyki określania wyników działalności gospodarczej i pomiaru wydajności pracy w gospodarstwie leśnym, jak również sformułowano pierwsze propozycje odnośnie przyszłej współpracy naukowej. Narada ta weszła do historii międzynarodowej współpracy ekonomistów leśnych naszych zaprzyjaźnionych krajów jako „I Konferencja Ekonomistów Leśnych Krajów Socjalistycznych”.

¹ Autor artykułu jest kierownikiem Zakładu Zarządzania Socjalistycznym Przedsiębiorstwem Leśnym w Instytucie Nauk Leśnych w Eberswalde. Jest zarazem wieloletnim (od 1965 r.) przedstawicielem tego Instytutu do spraw międzynarodowej koordynacji w ramach RWPG badań naukowych w zakresie tematu „Opracowanie podstaw ekonomiki leśnictwa”. Wniósł poważny wkład w dzieło rozwoju i umocnienia międzynarodowej współpracy ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych (Red.)

W październiku tego samego roku odbyła się w Moskwie druga międzynarodowa narada ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych zorganizowana przez ekonomistów leśnych ZSRR. Na spotkaniu tym zostały omówione zarówno główne zadania naukowo-badawcze stojące przed radzieckimi ekonomistami leśnymi, jak i postępy w zakresie ekonomiki leśnictwa osiągnięte przez przedstawicieli innych krajów. Przedyskutowano wtedy również drogi i sposoby możliwie szybkiego rozszerzania międzynarodowej współpracy naukowej w dziedzinie ekonomiki leśnictwa na wszystkie zainteresowane kraje RWPG.

Od tego czasu minęło już 20 lat. Nasze kraje i narody, kierowane przez klasę robotniczą i jej partie marksistowsko-leninowskie, osiągnęły w tym okresie ogromne sukcesy na drodze budownictwa socjalistycznego i komunistycznego. Nastąpiło również dalsze pogłębienie i umocnienie socjalistycznej integracji ekonomicznej krajów RWPG.

Osiągnięcia te pozostają w ścisłym związku ze stałym rozwojem naukowo-technicznej współpracy naszych krajów, także na odcinku gospodarstwa leśnego i nauk leśnych, a nauki ekonomiki leśnictwa w szczególności. Artykuł niniejszy ma właśnie na celu omówienie niektórych wyników i doświadczeń 20-letniej międzynarodowej współpracy ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych, a także wskazanie na znaczenie tej współpracy dla rozwoju leśnictwa i nauk leśnych naszych krajów.

W pierwszych latach omawianego okresu współpraca naukowa miała w znacznym stopniu charakter fragmentaryczny. O rezultatach prowadzonych badań i doświadczeń informowano się wtedy głównie na regularnie zwoływanych Konferencjach Koordynacyjnych (Warszawa 1960, Eberswalde 1962). W okresie między tymi konferencjami prowadzona była w zasadzie tylko wymiana literatury lub listowna wymiana poglądów. W tym czasie umożliwiono kilku ekonomistom leśnym odbycie staży zagranicznych, pozwalających poznać inne ośrodki nauki ekonomiki leśnictwa oraz przedyskutować w ramach osobistych kontaktów problemy naukowe interesujące poszczególne kraje.

Zjawiskiem typowym dla początkowego okresu naukowej współpracy międzynarodowej było skoncentrowanie uwagi wokół tych zagadnień, które dotyczyły teoretycznych podstaw socjalistycznej ekonomiki leśnictwa. Poza problemami związanymi ze sposobami przejawiania się oraz sposobami wykorzystywania praw ekonomicznych socjalizmu w gospodarstwie leśnym, głównymi przedmiotami zainteresowań naukowych były zagadnienia procesu reprodukcji leśnej, procesu powstawania wartości w procesie reprodukcji leśnej, zależności między reprodukcją przyrodniczą i reprodukcją ekonomiczną (ze szczególnym uwzględnieniem czynnika czasu), problemy planowania długoterminowego i krótkoterminowego (w powiązaniu z urządzeniem lasu), a także problemy określania produkcji globalnej, wyniku działalności gospodarczej i wydajności pracy w przedsiębiorstwie leśnym.

Dyskusja nad wymienionymi podstawowymi problemami teoretycznymi ekonomiki leśnictwa dostarczyła uczestnikom konferencji niezwykle cennych informacji o stanie naukowego poznania tych problemów w poszczególnych krajach, a także dostarczyła bodźców stymulujących rozwój własnych badań naukowych. Zaznaczyć trzeba, że właśnie te efekty międzynarodowej współpracy ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych miały w owym czasie ogromną wartość i wielkie znaczenie, jakkolwiek

nie mogły być one uznane za wystarczające również dla następnych etapów współpracy.

W miarę pogłębiania się naukowo-technicznej współpracy krajów RWPG powstała konieczność intensyfikowania współpracy również w zakresie ekonomiki leśnictwa. Chodziło zwłaszcza o organizowanie współpracy w sposób bardziej planowy, a także skoncentrowanie współpracy wokół tych problemów, które stanowią przedmiot zainteresowania większości współpracujących krajów. Zaistniała również konieczność uwzględniania nowych problemów naukowych wyłaniających się w związku z postępującym rozwojem sił wytwórczych i stosunków produkcyjnych w gospodarstwie leśnym naszych krajów. Np. takich problemów jak zastosowanie metod ekonomiczno-matematycznych w procesach zarządzania i planowania w leśnictwie, wprowadzenie elektronicznej techniki obliczeniowej dla racjonalizacji systemu informacyjnego gospodarstwa leśnego, zwiększenie roli pośredniogospodarczych i pozagospodarczych funkcji lasu w warunkach zwiększonego zapotrzebowania gospodarstwa narodowego na surowiec drzewny.

W związku z wymienionymi tendencjami rozwojowymi i koniecznościami, uczestnicy zorganizowanej w 1962 r. IV Konferencji Koordynacyjnej Ekonomistów Leśnych Krajów Socjalistycznych postanowili włączyć opracowywany przez nich dotychczas temat naukowo-badawczy pt. „Opracowanie podstaw ekonomiki leśnictwa” do tematyki Planu Koordynacyjnego badań naukowych rolnictwa i leśnictwa krajów RWPG. Postanowienie powyższe zostało uwieńczone pełnym sukcesem, albowiem V Konferencja Koordynacyjna badań naukowych w zakresie rolnictwa i leśnictwa krajów RWPG zatwierdziła w 1962 r. zarówno dotychczasowe brzmienie tematu naukowo-badawczego, jak i zaprojektowany plan jego realizacji. Od tej daty, czyli od 1962 r., zapoczątkowana została systematyczna i planowa współpraca ekonomistów leśnych krajów RWPG. Kierownictwo międzynarodowej koordynacji prac badawczych w zakresie tematu „Opracowanie podstaw ekonomiki leśnictwa” zostało na wniosek uczestników IV Konferencji Koordynacyjnej Ekonomistów Leśnych Krajów RWPG powierzone Instytutowi Nauk Leśnych w Eberswalde, który funkcję tę pełni po dzień dzisiejszy.

Ekonomiści leśni zdawali sobie od dawna sprawę z trudności wynikających z kompleksowego i szerokiego charakteru podjętego przez nich tematu koordynowanego. Ów kompleksowy charakter tematu miał jednak pewne strony dodatnie polegające na tym, że w zasadzie każde zadanie badawcze z zakresu ekonomiki leśnictwa, które zostało ocenione jako wymagające opracowania w ramach naukowej współpracy międzynarodowej, zawsze mogło bez trudności zmieścić się w ramach tematu koordynowanego. Dzięki temu stało się możliwe opracowanie planu podtematów, których koordynatorami stawały się instytuty badawcze leśnictwa poszczególnych krajów (tzw. instytuty wiodące). Zadaniem instytutów wiodących było i jest nadal opracowywanie wspólnie z instytutami współpracującymi odpowiednich programów pracy pozwalających na rozwiązanie poszczególnych podtematów, a następnie organizowanie realizacji tych problemów.

Pierwszy program międzynarodowego planu pracy w zakresie tematu koordynowanego, stanowiący zarazem podstawę współpracy ekonomistów

leśnych krajów RWPG do 1965 r., obejmował m. in. następujące podtematy:

1. Produkcja brutto, wydajność pracy i płace,
2. System obrachunkowy i analiza działalności przedsiębiorstwa leśnego,
3. Zastosowanie metod matematycznych w organizacji gospodarki leśnej,
4. Metody rejonizacji w gospodarstwie leśnym.

Począwszy od 1966 r. stosowana jest zasada opracowywania programów międzynarodowych planów pracy dla okresów 5-letnich. Tego rodzaju program ustalony dla bieżącej 5-latki (1976—1980) przewiduje opracowanie następujących podtematów:

1. Opracowanie podstaw metodycznych określania kierunków rozwoju gospodarstwa leśnego.
Instytut wiodący: Instytut Badawczy Leśnictwa w Warszawie.
2. Opracowanie podstaw metodycznych planowania i obrachunku wielkości rocznych nakładów na działalność gospodarczą w leśnictwie.
Instytut wiodący: Instytut Nauk Leśnych w Eberswalde.
3. Zastosowanie metod ekonomiczno-matematycznych i cybernetycznych w planowaniu i zarządzaniu gospodarstwem leśnym.
Instytut wiodący: Instytut Badawczy Leśnictwa i Łowiectwa w Zbrasławiu.
4. Opracowanie podstaw metodycznych ekonomicznej oceny lasu i jego funkcji.
Instytut wiodący: Wszechzwiązkowy Instytut Hodowli Lasu i Mechanizacji Leśnictwa w Puszkino.
5. Opracowanie porównywalnych w skali międzynarodowej wskaźników gospodarstwa leśnego.
Instytut wiodący: Instytut Nauk Leśnych w Budapeszcie.
6. Ekonomiczna analiza powojennego rozwoju gospodarstwa leśnego w krajach członkowskich RWPG.
Instytut wiodący: Instytut Badawczy Leśnictwa w Zwoleniu.
7. Opracowanie metod prognozowania rozwoju gospodarstwa leśnego w krajach członkowskich RWPG.
Instytut wiodący: Wszechzwiązkowy Instytut Hodowli Lasu i Mechanizacji Leśnictwa w Puszkino.

Ocena osiągniętych wyników badawczych oraz kontrola postępu badań wchodzących w skład tematu koordynowanego odbywała się nadal w ramach regularnie zwoływanych Konferencji Koordynacyjnych Ekonomistów Leśnych Krajów RWPG (Praga 1964, Sofia 1966, Berlin 1970, Praga 1973, Kijów 1976). W okresach między Konferencjami Koordynacyjnymi były natomiast organizowane sympozja naukowe poświęcone specjalnym problemom naukowo-badawczym. Organizowanie sympozjów stwarza poszczególnym grupom specjalistów możliwość przedstawiania zarówno metod jak i rezultatów badawczych w sposób bardziej szczegółowy niż jest to możliwe w ramach konferencji koordynacyjnych. W okresie omawianego 20-lecia odbyły się sympozja naukowe poświęcone następującej problematyce:

- a. Rachunek i analiza kosztów w gospodarstwie leśnym (Eberswalde 1963),
- b. Makroekonomika leśnictwa i przemysłu drzewnego (Warszawa 1965),
- c. Problemy badań ekonomiczno-leśnych w leśnym szkolnictwie wyższym (Woroneż 1966),

- d. Ekonomia gospodarstwa leśnego i leśnych pasów ochronnych (Włogograd 1967),
- e. Empiryczne badania ekonomiczno-leśne w Lasach Doświadczalnych SGGW w Rogowie (Warszawa 1968),
- f. Metody pomiaru, analizy i inwentaryzacji wyników działalności gospodarstwa leśnego (Sopron 1971),
- g. Zastosowanie maszyn elektronicznych i metod matematycznych w gospodarstwie leśnym (Moskwa 1972),
- h. Ekonomiczna ocena pozaprodukcyjnych funkcji lasu (Warszawa 1974).

Analiza dotychczasowego kształtowania i formułowania zadań badawczych będących przedmiotem koordynacji w ramach współpracy naukowej krajów RWPG, a także analiza problematyki stanowiącej przedmiot sympozjów naukowych realizowanych w ramach tej współpracy, pozwala na sformułowanie następujących uogólniających wniosków:

1. Na odcinku zespołowego rozwiązywania podstawowych problemów teoretycznych ekonomiki leśnictwa udało się współpracującym krajom socjalistycznym osiągnąć niewątpliwy postęp. Część uzyskanych w ramach międzynarodowej współpracy wyników badawczych została wprowadzona do bezpośredniej praktyki gospodarczej poszczególnych krajów i przyczyniła się do usprawnienia systemów zarządzania, organizacji, planowania i ekonomicznego stymulowania rozwoju gospodarstwa leśnego i przedsiębiorstw leśnych. Okoliczność, że niektóre problemy ekonomiki leśnictwa ciągle się w tematyce współpracy międzynarodowej ponownie pojawiają świadczy jednak o tym, że osiągnięty postęp poznawczy nie jest zadowalający. Prace badawcze podejmowane przez instytuty badawcze leśnictwa muszą zatem w większym niż dotychczas stopniu wychodzić naprzeciw zapotrzebowaniom społecznym. Dotyczy to m. in. następujących problemów:

- Powiązania między przyrodniczym i ekonomicznym procesem reprodukcyjnym w gospodarstwie leśnym (modele reprodukcji) przy uwzględnieniu czynnika czasu,
- Mierzenie, planowanie i kontrolowanie wyników produkcyjnych gospodarstwa leśnego,
- Pomiar, planowanie i wyliczanie społecznej efektywności nakładów w przedsiębiorstwach leśnych, także w odniesieniu do przedsięwzięć naukowo-technicznych w warunkach zwiększonej intensyfikacji,
- Wykorzystanie systemu rozrachunku gospodarczego w planowaniu i zarządzaniu gospodarką leśną,
- Powiązanie wieloletnich planów urządzania lasu z 5-letnimi i rocznymi planami przedsiębiorstw leśnych,
- Problemy pełnego wykorzystania zasobów naturalnych (wielostronne użytkowanie), zgodnego z zapotrzebowaniami socjalistycznego społeczeństwa na surowcowe, ochronne i socjalne funkcje lasu.

Należy oczekiwać, że wymienione problemy naukowe oraz ich wybrane części składowe, a zwłaszcza te spośród nich, których rozwiązanie jest szczególnie pilne a zarazem bardzo złożone, będą również w przyszłości obiektem międzynarodowej współpracy naukowej ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych.

2. Podstawę naukowych badań ekonomiczno-leśnych stanowią we wszystkich współpracujących krajach zasady marksizmu-leninizmu. Na tym odcinku występuje pełna identyczność poglądów i interesów. Z dru-

giej jednak strony, w krajach współpracujących występują mniej lub bardziej istotne różnice odnośnie do wskaźnika lesistości, zasobności drzewostanów i ich struktury, poziomu rozwoju sił wytwórczych oraz organizacji gospodarstwa leśnego. Istnieją także różnice na odcinku obowiązujących w poszczególnych krajach systemach organizacji i planowania gospodarstwa narodowego, którego częścią składową jest leśnictwo. Z powyższego wynika, że w ramach międzynarodowej współpracy naukowej ekonomistów leśnych dominującą rolę odgrywają problemy metodyczne, jakkolwiek ich praktyczne wykorzystanie wymaga każdorazowo przeprowadzenia dodatkowych badań o charakterze adaptacyjnym.

3. Nowe osiągnięcia w zakresie nauk przyrodniczych, technicznych i technologicznych oraz zastosowanie tych osiągnięć dla dalszego naukowo-technicznego postępu w gospodarstwie leśnym powodują nieustannie powstawanie nowych lub odmiennych od dotychczas istniejących problemów ekonomiczno-leśnych. Ta znana prawda musi być w pełni uwzględniana w badaniach prowadzonych przez ekonomistów leśnych poszczególnych krajów, albowiem tylko wtedy mogą oni spełniać oczekiwania swojego społeczeństwa. Okoliczność powyższa musi być także uwzględniana w międzynarodowej kooperacji badań ekonomiczno-leśnych. Istnieje zatem potrzeba większego niż dotychczas uwzględniania w przyszłości, a zwłaszcza przy opracowywaniu programów 5-letnich planów badań naukowych, owych zmieniających się warunków gospodarowania w lasach poszczególnych krajów członkowskich RWPG.

Należałoby w końcu postawić pytanie — jakie osiągnięcia uzyskane w okresie 20 lat międzynarodowej współpracy ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych należy uznać za najważniejsze. Otóż do najważniejszych osiągnięć należy zaliczyć rezultaty regularnej i szczegółowej wymiany informacji o problemach, metodach i wynikach badawczych osiąganych przez poszczególnych ekonomistów leśnych krajów socjalistycznych. Dzięki temu rodziły się nowe myśli i koncepcje dla rozwijania własnych prac badawczych oraz powstawały możliwości wykorzystywania niektórych sprawdzonych metod badawczych dla zracjonalizowania działalności badawczej we wszystkich współpracujących krajach.

Innym, nie mniej ważnym osiągnięciem było wzajemne informowanie się o strukturze lasów, organizacji gospodarstwa leśnego i przedsiębiorstwach leśnych, o stosowanych w poszczególnych krajach RWPG metodach planowania, bilansowania, obrachunku, finansowania i stymulowania rozwoju gospodarstwa leśnego. Przyczyniło się to do dalszego zrozumienia specyficznych problemów ekonomiczno-leśnych występujących w krajach współpracujących. Umożliwiało zarazem formułowanie 5-letnich planów koordynowanych badań naukowych w sposób bardziej odpowiadający potrzebom współpracujących krajów.

Ocena 20-letniej, efektywnej współpracy nie byłaby pełna, gdyby pominięci zostali ludzie, których aktywna działalność przyczyniła się do osiągnięcia omawianych efektów. W okresie lat współpracy ekonomistów leśnych ukształtował się bowiem kolektyw, który bez przesady może być nazwany małym międzynarodowym Kolektywem socjalistycznych naukowców. Członkowie tego Kolektywu znają się od wielu lat osobiście. Na konferencjach i spotkaniach panuje zawsze atmosfera niezwykle przyjacielska. We wszystkich działaniach odczuwa się nieustanne dążenie do rozwiązywania zadań naukowych w interesie naukowo-technicznego po-

stępu gospodarstwa leśnego naszych krajów, jak również dążenie do doskonalenia tych rozwiązań dzięki stosowaniu koleżeńskej współpracy, wzajemnej pomocy, wymiany poglądów i konstruktywnej krytyki.

Członkom naszego Kolektywu może się to wydawać śmieszne lub nawet nieprawdopodobne, ale w jednym z pism z 1957 r. związanym z przygotowaniem I Konferencji Ekonomistów Leśnych Krajów Socjalistycznych zawarta jest uwaga, że wysłanie zaproszeń do uczestników Konferencji jest związane z trudnościami, albowiem ani ośrodki nauki ekonomiki leśnictwa ani nazwiska ekonomistów leśnych nie są dostatecznie dobrze znane. Wykaz uczestników I Konferencji dowodzi jednakże, że wspomniane trudności zostały w krótkim czasie pokonane. Mimo to porównanie przytoczonej notatki z 1957 r. z aktualnym stanem rozwoju współpracy jest również jednym z dowodów świadczących o ogromnym wzroście intensywności międzynarodowej współpracy ekonomistów leśnych krajów RWPG.

Niestety, Kolektyw ekonomistów leśnych poniósł w tym czasie bolesne straty. Na zawsze pozostaną w naszej pamięci J. Čapek, R. Fromer, P. Kostow, E. Melzer, T. Molenda, J. Świąder, F. Sykora i P. W. Wasiljew. Byli oni inicjatorami i aktywnymi współtwórcami międzynarodowej współpracy ekonomistów leśnych krajów RWPG i przyczynili się wydatnie do rozwoju nauki w zakresie socjalistycznej ekonomiki leśnictwa.

Spojrzenie na ubiegłe 20 lat pozwala stwierdzić, że współpraca ekonomistów leśnych krajów RWPG była bardzo owocna. Jakkolwiek początki tej współpracy były skromne, to jednak współpraca rozwijała się coraz bardziej planowo i intensywnie. Współpraca ta stawała się zarazem coraz efektywniejsza i stanowi obecnie istotną część składową współpracy naukowo-technicznej naszych zaprzyjaźnionych krajów.

Doświadczenie wskazuje, że zadania badawcze jakie są stawiane przed ekonomiką leśnictwa stają się coraz bardziej złożone. Wynika stąd konieczność dalszego intensyfikowania socjalistycznej pracy zespołowej w skali międzynarodowej. Istnieją ku temu dobre warunki i ustalone plany. Przewiduje się m. in. przejście w przyszłości do rozwiązywania niektórych problemów badawczych przez stosowanie międzynarodowego podziału pracy badawczej.

Podobnie jak dotychczas będą ekonomiści leśni krajów RWPG również w przyszłości dążyć nieustannie do wypełniania swoich zadań. Będą je wypełniać w interesie rozwoju socjalistycznego społeczeństwa, w imię pogłębienia socjalistycznej integracji ekonomicznej oraz w dążeniu do przyspieszenia postępu naukowo-technicznego w gospodarstwach leśnych wszystkich współpracujących krajów.

*Z niemieckiego przełożył
Tadeusz Marszałek*

Краткое содержание

В 1978 году состоялась первая конференция лесных экономистов социалистических стран. Начала она плановое сотрудничество между Центрами Науки Экономики Лесного Хозяйства стран-членов СЭВ.

В период истекших 20 лет произошло существенное расширение и углубление международного научного сотрудничества лесных экономистов. Полученные в рамках сотрудничества исследовательские результаты были полезны для лесной науки и практики всех сотрудничающих стран.

Опыт 20-летнего сотрудничества показывает, что планы научного сотрудничества должны быть в будущем в большей степени концентрироваться вокруг узловых проблем экономики лесного хозяйства.

S u m m a r y

The first conference of forestry economists from socialistic countries was held in 1978. It initiated a planned scientific cooperation between centres of the science of forestry economics in member states of the Board of Mutual Economic Assistance.

Considerable extension and in-depth development of the international scientific cooperation of forest economists occurred during the past 20 years. Research results attained from this cooperation were useful for forest science and practice of all cooperating countries.

Experience of the 20 years long cooperation indicates that plans of scientific cooperation ought in future be to a greater extent concentrated on crucial problems of forestry economics.

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im Jahre 1958 fand die erste Arbeitstagung von Forstökonomien sozialistischer Länder statt. Seit dieser Zeit besteht eine planmäßige wissenschaftliche Zusammenarbeit zwischen forstökonomischen Forschungsstellen der RWG—Länder.

Die Forschungsk Kooperation hat sich im Laufe der 20 Jahre stetig vertieft und erweitert. Sie hat zu Ergebnissen geführt, die für alle beteiligten Länder nützlich waren.

In der Zukunft kommt es darauf an, die Zusammenarbeit noch stärker auf Schwerpunkte zu konzentrieren.